

בונים מדינה

במזרח

התיכון

- ❖ המאבק על בניין הבית הלאומי
- ❖ המאבק לעצמאות והקמת המדינה
- ❖ מדינת ישראל במזרח התיכון
- ❖ עלייה קליטה וחברה בישראל

תוכן העניינים

המאבק על בניין הבית הלאומי

9	ארץ ישראל תחת שלטון המנדט הבריטי	פרק 1
17	הנהגה חברה וכלכלה ביישוב	פרק 2
37	בעיות הביטחון של היישוב	פרק 3
52	היישוב בימי מלחמת העולם השנייה	פרק 4

המאבק לעצמאות והקמת המדינה

67	בדרך אל תוכנית החלוקה של ארץ ישראל	פרק 5
87	מלחמת העצמאות	פרק 6

מדינת ישראל במזרח התיכון

119	האנטי-קולוניאליזם והמלחמה הקרה במזרח התיכון	פרק 7
139	העולם הערבי בשנות ה-50 ושנות ה-60	פרק 8
155	ישראל נלחמת על ביטחונה	פרק 9
182	הסכמי השלום בין ישראל למדינות ערב	פרק 10

העלייה הקליטה והחברה בישראל

201	החברה בישראל בשנות ה-50 ושנות ה-60	פרק 11
217	קליטת עלייה בישראל משנות ה-70 - שנות ה-90	פרק 12
231	התמורות בחברה הישראלית	פרק 13
245	עיצב זיכרון השואה בחברה בישראל	פרק 14
258	ישראל ויהדות התפוצות	פרק 15

המאבק

על בניין

הבית

הלאומי

פרק 1 - ארץ ישראל תחת שלטון המנדט הבריטי

המזרח התיכון עובר לשלטון של מנדט

בינואר 1919 התכנסה בצרפת ועידת שלום ובה סוכם כי השטחים שנכבשו מידי האימפריה העות'מאנית במזרח התיכון במלחמת העולם הראשונה ימסרו למדינות המנצחות כאזורי מנדט.

באפריל 1920 בוועידת סן רמו נקבע כי צרפת תקבל את המנדט על סוריה

מפת המנדט של בריטניה בארץ ישראל

לא נקבע מתי אמור המנדט להסתיים, היה ברור שהמנדט שנמסר לצרפת ובריטניה על השטחים במזרח התיכון הוא זמני.

ולבנון, ואילו בריטניה תקבל את המנדט על עירק וארץ ישראל.

המנדט שניתן לצרפת ובריטניה קבע כי שטחים אלו נמסרים להם לזמן מוגבל ועליהן לדאוג במהלך תקופה זו לנהל ולהכשיר את התושבים המקומיים לעצמאות.

למרות שבכתב המנדט

ארץ ישראל תחת שלטון המנדט הבריטי

ב-1 ביולי 1920 החל הממשל האזרחי הבריטי בארץ ישראל שהיה כפוף למשרד המושבות בלונדון. בזאת הסתיים הממשל הצבאי הבריטי שהחל בשנת 1917 לאחר שארץ ישראל נכבשה על ידי גנרל אלנבי מידי העות'מנים.

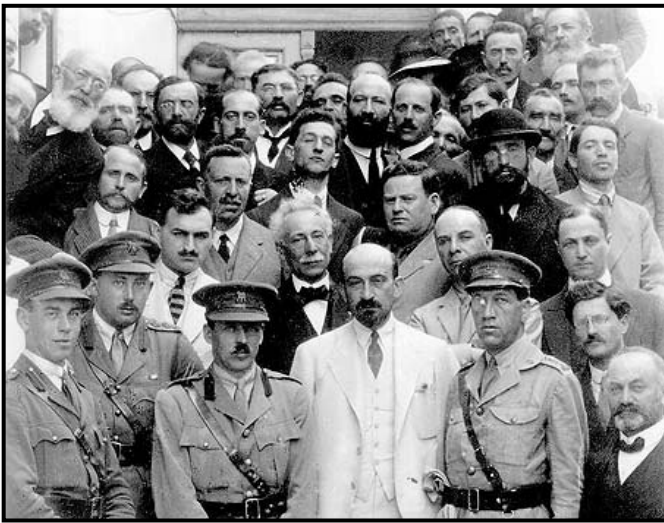
ב-24 ביולי 1922 אישר חבר הלאומים את כתב המנדט של בריטניה לשלטון על ארץ ישראל, והוא כלל גם את הצהרת בלפור שפורסמה בשנת 1917 בה כתב שר החוץ של בריטניה הלורד בלפור כי "ממשלת בריטניה רואה בעין יפה את הקמת הבית הלאומי לעם היהודי בארץ ישראל".

פרק 2 - הנהגה חברה וכלכלה ביישוב

הקמת מוסדות לאומיים נבחרים

ההסתדרות הציונית דואגת ליישוב בארץ ישראל

באפריל 1918 לפני סיומה של מלחמת העולם הראשונה שלחה ההסתדרות הציונית לארץ ישראל ועדה של צירים שבראשה עמד הד"ר חיים וויצמן נשיא

ועד הצירים בראשותו של חיים וויצמן בארץ ישראל 1918

ההסתדרות הציונית. הוועדה שימשה גוף מייצג של ההסתדרות הציונית וגוף מייעץ לשלטון הבריטי בבניית הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל. ועד הצירים פעל לשיקום היישוב היהודי בארץ ישראל על ידי:

- אספקת מים ומזון.
- יוזמות לתעסוקה.
- מתן שרותי בריאות.
- תמיכה במוסדות חינוך.

מימון הפעולות של ועד הצירים הגיע מהתרומות של יהדות ארצות הברית.

הקמתם של המוסדות הנבחרים ביישוב

באפריל 1920 קיים היישוב היהודי בארץ ישראל את הבחירות לאסיפת הנבחרים הראשונה של היישוב ששימשה כמעין פרלמנט. בבחירות התמודדו 20 רשימות פוליטיות ורבים ביישוב מימשו את זכותם ובאו להצביע. בכנס הראשון של אספת הנבחרים נבחרו המוסדות הפוליטיים של היישוב והוחלט כי יערכו בחירות כל ארבע שנים. מתוך אספת הנבחרים נבחר ועד לאומי שיהיה הגוף שיוציא לפועל את החלטות האספה וינהל את ענייני היישוב. גם הוועד הלאומי התפצל לשני גופים:

- מליאת הוועד הלאומי - ששימשה כעין ממלאת מקום של אספת הנבחרים.

פרק 3 - בעיות הביטחון של היישוב

שלושת מוקדי הכוח בארץ ישראל

בין שתי מלחמות העולם פעלו בארץ ישראל שלושה מוקדי כוח:

- **מיעוט יהודי** - ששאף להקים את הבית הלאומי היהודי כפי שהובטח בהצהרת בלפור ובכתב המנדט.
- **רוב ערבי** - ששאף למנוע זאת כפי שהובטח לשריף חוסיין ממכה במכתבי מק-מהון.
- **שלטון מנדט בריטי** - ששאף לשמור על האינטרסים שלו באזור תוך שמירה על קשר גם עם היהודים וגם עם הערבים.

העליות של היהודים לארץ ישראל יצרו שינויים דמוגרפיים, כלכליים וחברתיים בארץ וגרמו לערבים ליזום פעולות אלימות כנגד היהודים שנקראו: "**מאורעות**". הממשלה הבריטית נהגה למנות ועדות חקירה ובעקבות מסקנותיהן פרסמה את מדיניותה החדשה בארץ ישראל במסמך שנקרא: "**הספר הלבן**".

האמיר פייסל בן חוסיין

התביעות הלאומיות של הערבים

בין השנים 1918-1920 רווחה התפיסה בקרב הערבים שארץ ישראל היא חלק מסוריה הגדולה והם אף כינו אותה "**סוריה הדרומית**".

בשנת 1920 קיבלו הערבים תמיכה לגישה זו עם המלכתו של האמיר ממכה פייסל בן חוסיין מלך עירק על ידי הבריטים למלך גם על סוריה.

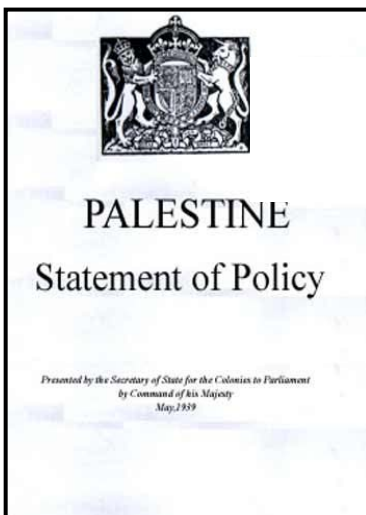
כאשר הפכה סוריה לאזור מנדט צרפתי, גורש פייסל על ידי הצרפתים מדמשק והקשר של ארץ ישראל לסוריה נותק. מצב זה גרם לשינוי הגישה של הערבים בארץ ישראל, שהחלו לגבש זהות לאומית משלהם ותבעו: "**פלסטין לפלסטינים**".

גדילתה של האוכלוסייה היהודית, רכישת הקרקעות, הקמת יישובים ופיתוח של תשתית כלכלית ופוליטית עוררו חששות גדולים בקרב הערבים, והם פנו לנציב העליון הרברט סמואל כדי:

פרק 4 - היישוב בימי מלחמת העולם השנייה

ההתלבטות של הנהגת היישוב

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה היו בארץ ישראל כ-470 אלף יהודים, ומנהיגי היישוב וההסתדרות הציונית התלבטו באילו דרכים יש לנקוט כלפי בריטניה בזמן המלחמה:

הספר הלבן של מקדונלד

- האם להמשיך את המאבק נגד "הספר הלבן" של מקדונלד שפורסם בשנת 1939 ובו הגבילה בריטניה את העלייה וההתיישבות של היהודים בארץ ישראל?
 - האם לתמוך במלחמתה של בריטניה בגרמניה הנאצית שהם אויבי העם היהודי?
- ההתלבטות השתקפה בדבריו של דוד בן גוריון יושב ראש הסוכנות היהודית שאמר: "עלינו לעזור לאנגלים במלחמתם נגד היטלר כאילו אין 'ספר לבן', ועלינו להיאבק נגד 'הספר הלבן' כאילו לא היתה מלחמת עולם".

המחלוקת על מדיניות היישוב

בראשית 1940 נטה היישוב לעמוד לצד בריטניה במלחמתה נגד הנאצים ולדחות את המאבק נגד הספר הלבן. ההנחות של הנהגת היישוב היו:

- תמיכה בבריטניה תסייע לעם היהודי בוועידת השלום שתתכנס לאחר המלחמה שם יוכלו לדרוש הקמת מדינה לעם היהודי.

- יש סיכוי שהתמיכה תביא לביטול "הספר הלבן" של מקדונלד.

ה"הגנה" והאצ"ל תמכו במדיניות זו אבל קבוצת חברים בתוך האצ"ל סברה כי יש להמשיך את המאבק בבריטניה למרות המלחמה.

בשנת 1940 פרשו חברים אלו מהאצ"ל והקימו את ארגון "לוחמי חירות ישראל" - לח"י.

סמל ארגון הלח"י

המאבק

לעצמאות

והקמת

המדינה

פרק 5 - בדרך אל תוכנית החלוקה של ארץ ישראל

מדיניות בריטניה לאחר המלחמה

קלמנט אטלי
ראש ממשלת בריטניה

ארנסט בוויין
שר החוץ של בריטניה

ביולי 1945 נערכו בחירות בבריטניה ומפלגת הלייבור עלתה לשלטון. ביישוב ציפו לשינוי במדיניות הממשלה הבריטית אך מהר מאד התאכזבו.

בנובמבר 1945 הודיעה ממשלת הלייבור הבריטית כי מדיניות ה"ספר הלבן" של 1939 תימשך והעלייה לארץ ישראל תוגבל ל-1500 עולים לחודש.

ראש ממשלת בריטניה קלמנט אטלי ושר החוץ ארנסט בוויין פעלו להידוק קשריה של בריטניה עם מדינות ערב שהחזיקו במקורות הנפט.

בשנת 1945 אף יזמה בריטניה את הקמתה של הליגה הערבית שיצרה ברית כלכלית, מדינית וצבאית בין המדינות: מצרים, לבנון, סוריה, עירק, ערב הסעודית ותימן, וגם לערביי ארץ ישראל היה בה ייצוג.

מדיניות הממשלה הבריטית הביאה לתגובות חריפות בתנועה הציונית כפי שבאו לידי ביטוי בדבריו של חיים וויצמן נשיא התנועה שאמר "ברגע טראגי זה אי אפשר לשתוק", משה סנה ראש המפקדה הארצית של ה"הגנה" אמר: "בוויין ביטל את הצהרת בלפור", ומנחם בגין מפקד האצ"ל קרא ל"מלחמת שחרור" מהשלטון הבריטי.

גורל העקורים היהודים לאחר המלחמה

בסיומה של מלחמת העולם השנייה חזרו רוב העקורים בני העמים השונים לבתיהם, אך לעקורים היהודים לא היה לאן לחזור ולאן ללכת. מעטים שבו לעיירות, לכפרים ולערים שבהם חיו מתוך תקווה לפגוש את יקיריהם, וגילו כי רכושם נשדד ובתיהם נתפסו על ידי אחרים. במקומות שונים גם נתקלו בגילויי אנטישמיות. עקורים יהודים רצו להגר למדינות מערביות, אך חוקי ההגירה במדינות אלו לא אפשרו זאת. יהודים רבים

פרק 6 - מלחמת העצמאות

מאפייני מלחמת העצמאות

מלחמת העצמאות התנהלה למעשה בשני שלבים:

- **השלב הראשון** - החל ב-30 בנובמבר 1947 למחרת החלטת החלוקה של האו"ם והסתיים ב-14 במאי 1948 יום הכרזת המדינה. במהלך שלב זה התנהלה מלחמה בין כוחות היישוב היהודי לבין האוכלוסייה הערבית בארץ ישראל ללא כוחות צבא סדירים.
- **השלב השני** - החל ב-15 למאי 1948 למחרת הכרזתה של מדינת ישראל בפלישתם של צבאות מדינות ערב והסתיים ב-30 למרס 1949. במהלך שלב זה התנהלה מלחמה בין צבא ההגנה לישראל לבין צבאות מדינות ערב שפלו לארץ.

הכוחות הלוחמים

הכוחות הלוחמים של היהודים

ההכנות של היישוב

כבר בשנת 1946 הבין דוד בן גוריון כי צפויה מלחמה עם הערבים בעתיד הקרוב, ויש להכין את היישוב לקראת העימות.

בדצמבר 1946 בקונגרס הציוני ה-22 הבהיר בן גוריון כי ההתמודדות עם הערבים לא תהיה רק עם האוכלוסייה הערבית בארץ ישראל, אלא גם עם מדינות ערב השכנות, שישלחו את צבאן לתקוף את מדינת ישראל.

בן גוריון אמר בקונגרס "עלינו להתכונן מיד במקסימום יכולתנו הכספית והטכנית. זוהי לדעתי המשימה הראשית של הציונות לשעה זו". הקונגרס הציוני השתכנע ומסר לידיו של בן גוריון את תיק הביטחון.

ההיערכות הצבאית

בתחילת 1947 החל בן גוריון לבדוק את היכולת הצבאית של ה"הגנה". הוא זימן אליו את המפקדים והורה להם להתכונן לפלישת צבאות ערב לארץ. בן גוריון טען בפניהם כי המלחמה שתפרוץ תהיה **מלחמה על העתיד הלאומי** ולא

מלחמת העצמאות - השלבה - I

המלחמה בין היישוב היהודי לאוכלוסייה הערבית

30 בנובמבר 1947 - 14 במאי 1948

הערבים פותחים במלחמה

התקפות האוכלוסייה הערבית

ב-30 בנובמבר 1947 למחרת הכרזת האו"ם על החלטת החלוקה החלו הערבים תושבי ארץ ישראל בהתקפה על היהודים תושבי הערים המעורבות, על היישובים המבודדים ועל התנועה בדרכים.

בדצמבר 1947 התנפל המון ערבי על המרכז המסחרי של יפו בירושלים בזז את חנויות היהודים והעלה אותן באש.

ב-8 בדצמבר 1947 נערכה התקפה של הערבים על שכונת התקווה בתל אביב.

ב-29 בדצמבר 1947 נרצחו 39 עובדי בתי הזיקוק בחיפה.

במתקפה בירושלים נותק הרובע היהודי בעיר העתיקה מחלקה המערבית של העיר. הערבים החלו לירות על שכונות היהודים בערים המעורבות והיהודים עזבו את בתיהם.

בלילה בין ה-15 ל-16 בינואר 1948

הכתבה בעיתונות על הרצח בבתי הזיקוק

יצאו 35 (ל"ה) לוחמי פלמ"ח בפיקודו של דני מס לעזרת היישובים בגוש עציון, אך לא זכו להגיע כיוון שכותרו על ידי הערבים שגילו אותם וכל ל"ה הלוחמים נהרגו. מותם גרם לאבל כבד ביישוב.

ב-22 בפברואר 1948 החדירו הערבים בסיוע הבריטים שלוש מכוניות תופת לרחוב בן יהודה בירושלים ובפיצוץ נהרגו 50 אנשים, עשרות נפצעו ונזק רב נגרם לרכוש.

מלחמת העצמאות - השלב ה- II

המלחמה עם מדינות ערב והסכמי שביתת הנשק

מ-15 במאי 1948 - מרס 1949

מדינות ערב פולשות למדינת ישראל

ב-15 במאי 1948 ביום שבת, למחרת הכרזת המדינה, החל השלב השני של מלחמת העצמאות, עם פלישתם של הצבאות הסדירים של חמשת מדינות ערב: מדרום הצבא המצרי, ממזרח הלגיון הערבי של ממלכת ירדן והצבא העירקי, מצפון הצבא הסורי והצבא הלבנוני.

הפלישה מדרום

הצבא המצרי שפלש מדרום התקדם בשני צירים:

• כוח אחד נע לאורך החוף כשהמטרה שלו היא העיר תל אביב.

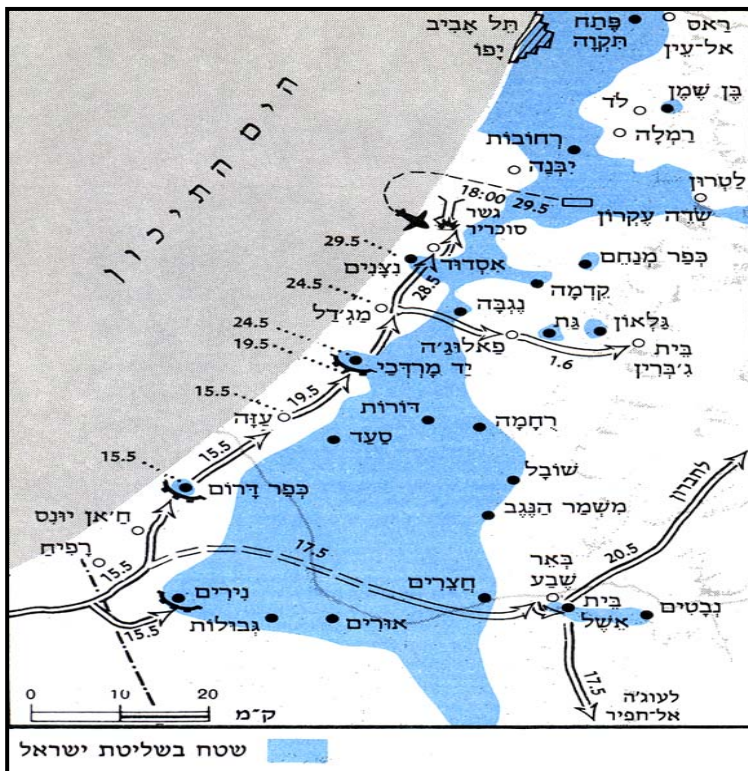
• כוח שני נע לכיוון ניצנה, באר שבע, חברון ובית לחם כשהמטרה שלו היא ירושלים.

הכוחות המצריים ניסו לכבוש את כפר דרום ונכשלו.

נזק כבד נגרם לקיבוץ נירים, וקיבוץ יד מרדכי נפל בידי המצרים.

המצב הקשה הביא להפעלתו של מבצע תינוק שבמסגרתו פונו כל הילדים מיישובי הדרום וכל המבוגרים שלא השתתפו בלחימה.

הכוחות המצריים התקדמו לכיוון הכפר איסודוד (קרוב לאשדוד של היום) ונבלמו בגשר שפוצץ על ידי חטיבת גבעתי שלימים נקרא: "עד הלום".

מפת הפלישה של מצרים

מדינת ישראל

במזרח

התיכון

פרק 7 - אנטי-קולוניאליזם והמלחמה הקרה במזרח התיכון

הקולוניאליזם של אירופה

באמצע המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20 השתלטו מעצמות אירופה על שטחים באסיה ובאפריקה והפכו אותן לקולוניות (מושבות).

בתהליך הזה של קולוניאליזם שלטו מספר מעצמות מאירופה על רוב השטח של אסיה ואפריקה מהסיבות הבאות:

- **סיבה פוליטית** - מנהיגי מדינות אירופה ביטאו את הכוח הפוליטי של המדינות שלהן באמצעות השתלטות על שטחים מעבר לים. מספר הקולוניות שבשליטת מדינה העיד על יוקרה ומעמד פוליטי, ולכן התפתח **מרוץ אימפריאלי** בין מדינות אירופה.
- **סיבה כלכלית** - המהפכה התעשייתית

איור המתייחס לקולוניאליזם באפריקה

באירופה של המאה ה-19 גרמה למדינות לחפש חומרי גלם ושווקים שיקלטו את שפע המוצרים והסחורות. באסיה ואפריקה היו חומרי גלם בשפע ומדינות אירופה רצו להשיג אותם ללא תמורה תוך ניצול כוח העבודה הזול בקולוניות.

גישתם של האירופים לילידי המקום

יחסם של האירופים לילידי המקום - תושבי הקולוניות היה יחס של התנשאות, והילידים המקומיים נחשבו נחותים, ותרבותם - תרבות נחשלת. האירופים רצו לפתח את אסיה ואפריקה ברוח התרבות המערבית. הבריטים והצרפתים הקימו בקולוניות שלהם, בתי ספר שהונהגה בהם תוכנית הלימודים שנלמדה במדינותיהם. אל הקולוניות הגיעו גם מיסיונרים שבאו מתוך תחושה של שליחות להטביל לנצרות את התושבים המקומיים.

פרק 8 - העולם הערבי בשנות ה-50 ושנות ה-60

המגמות המנוגדות בעולם הערבי

בשנות ה-50 וה-60 התאפיין העולם הערבי בשתי מגמות מנוגדות: אחדות מצד אחד ופירוד מצד שני.

גורמי האחדות בעולם הערבי

הגורמים שהשפיעו על האחדות בעולם הערבי היו:

1. דת האסלאם

שהייתה האמונה של מרבית האוכלוסייה במדינות ערב ויצרה תחושה של אחדות בין אזרחי המדינות הערביות. המסורת הדתית, החגים והתפילות יצרו אורח חיים דומה ובסיס תרבותי משותף.

2. מנהיגים כריזמטיים

בכמה מהמדינות הערביות עלו לשלטון לאחר הפיכה צבאית מנהיגים בעלי השפעה כמו: **גמאל עבדל נאצר** במצרים שהציגו את אחדות העולם הערבי כמרכיב חשוב במדיניות שלהם.

3. השנאה לישראל

התבוסה הצבאית של מדינות ערב היתה גורם שליכד אותן למאבק במדינה היהודית. התעמולה הערבית טענה שישראל קמה בגלל אינטרסים של המערב וכי העולם הערבי מלוכד במאבקו בישות החריגה במזרח התיכון המוסלמי. השנאה לישראל חצתה מדינות, טשטשה יריבויות בעולם הערבי ושימשה כאמצעי לנאמנות פאן ערבית.

4. הקמת הליגה הערבית

הוקמה בשנת 1945 בקהיר הליגה הערבית שמטרתה היתה להגביר את שיתוף הפעולה בין המדינות הערביות ולתאם מדיניות משותפת להבטחת עצמאותן. מצרים, סוריה, לבנון, ירדן, עיראק, ערב הסעודית ותימן הצטרפו כחברות בליגה, ועם הזמן הצטרפו גם טוניסיה, מרוקו, לוב ואחרות. הליגה הערבית ניהלה תעמולה נגד ישראל והצליחה להביא להטלת חרם על חברות שסחרו עם ישראל.

גמאל עבדל נאצר נשיא מצרים

פרק 9 - ישראל נלחמת על ביטחונה

ביטחון ישראל בשנות ה-50

תפיסת הביטחון של מדינת ישראל

תפיסת הביטחון של מדינת ישראל בשנות ה-50 התבססה על הגורמים הבאים:

1. הגישה של האו"ם

משקיפי האו"ם ראו בהסכמי שביתת הנשק שנחתמו לאחר מלחמת העצמאות, **בסיס להסכמי שלום**. אולם, מדינות ערב ראו בהסכמים רק הפוגה. ראש הממשלה **דוד בן גוריון** שהבין זאת כתב לרמטכ"ל יגאל ידן כי מדינות ערב מתכוננות לסיבוב שני.

2. עמדת מדינות ערב

תפיסת הביטחון הלאומי בתקופה שבין הסכמי שביתת הנשק למלחמת ששת הימים נשענה על ההנחה הבסיסית ש**מדינות ערב לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל** למרות שחתמו עימה על הסכמי שביתת נשק.

ראש הממשלה **דוד בן גוריון** אמר בנאומו: "לנו **אסור שתהיה מפלה כי אז זה נגמר**...]. הם יכולים שתהיה להם מפלה, פעם אחת ופעם שנייה. נפיל עשר פעמים את מצרים זה לא כלום. יפילו פעם אחת אותנו זה נגמר".

3. האיומים של מדינות ערב

בישראל רווחה הדעה כי **המדינה במצור** והיא נתונה לאיום צבאי מצד מדינות ערב שמתכוונות לחסל אותה. תחושות אלו אף גברו בעקבות הנאומים התוקפניים של מנהיגי מדינות ערב..

4. גישת צה"ל ומערכת הביטחון

הרמטכ"ל **יגאל ידן** טען בשנת **1950** כי מדיניות הביטחון צריכה להתבסס על העיקרון ש**ישראל לא תיזום ראשונה מלחמה**.

תפקידו של צה"ל מבחינת הרמטכ"ל הוא **להרתיע את האויב** מלתקוף את ישראל. אך, אם האויב יתקוף על צה"ל להעביר את המלחמה לשטח האויב.

דוד בן גוריון
ראש הממשלה

פרק 10 - הסכמי השלום בין ישראל למדינות ערב

תחילת התהליך המדיני בשנות ה-70

ההזדמנויות להגיע להסדר מדיני

לאחר מלחמת ששת הימים

לאחר מלחמת ששת הימים נוצרה הזדמנות לסיים את הסכסוך בין ישראל למדינות ערב, כשהשטחים שכבשה ישראל מהווים קלפי מיקוח במשא ומתן בין הצדדים, אך העולם הערבי לא היה מוכן עדיין להכיר בקיומה של ישראל ולהגיע איתה לפשרה.

בישראל, התחזקו הרגשות הלאומיים מהניצחון המהיר, וקשה היה לוותר על השטחים שנכבשו ברמת הגולן בצפון, בגדה המערבית במזרח ועל חצי האי סיני בדרום.

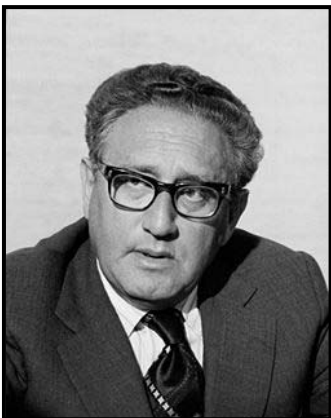
לאחר מלחמת יום הכיפורים

לאחר מלחמת יום הכיפורים ותוצאותיה, נוצר הצורך להגיע להסדרים שהושפעו מכמה גורמים:

- ישראל ומדינות ערב חששו שהמלחמה תתחדש.
- נשיא ארצות הברית **ריצ'רד ניקסון** ומזכיר המדינה **הנרי קיסינג'ר** דחפו להסדר כדי למנוע עימות עם ברית המועצות אם המלחמה תתחדש.
- הרצון של הנשיא **ניקסון** להרגיע את איראן ומדינות האזור לאחר שהעלו את מחירי הנפט.
- ההנהגה בישראל ואזרחי המדינה התפכחו כתוצאה ממלחמת יום כיפור.
- נוצרה התנגדות של חלק ממדינות ערב למלחמה נוספת עם ישראל, כיוון שראו שקשה להביס אותה אפילו במתקפת פתע.
- מצרים נטתה לקשר עם ארצות הברית במקום ברית המועצות שיועציה גורשו לפני מלחמת אוקטובר.

ריצ'רד ניקסון
נשיא ארצות הברית

הנרי קיסינג'ר
שר החוץ של ארצות הברית

העלייה

הקליטה

והחברה

בישראל

פרק 11 - החברה בישראל בשנות ה-50 ושנות ה-60

בניית הריבונות של מדינת ישראל

היישוב בארץ ישראל, שהיה תחת שלטון זר התנהל כבר עם מוסדות נבחרים, כמו: הוועד הלאומי והנהלת הוועד הלאומי שפעלו כמוסדות פוליטיים מייצגים, ובחירות נערכו למוסדות אלו.

ב-14 במאי 1948 עם הכרזת העצמאות הפך היישוב היהודי בארץ ישראל למדינה ריבונית שחייבה קביעת דפוסים ממלכתיים מוסדרים ומחייבים.

מוסדות המדינה

עם הכרזת המדינה נקבעו מוסדותיה:

- מועצת העם בתקופת המנדט - הפכה למועצת המדינה הזמנית והיתה הרשות המחוקקת.

- מנהלת העם בתקופת המנדט - הפכה לממשלה הזמנית והיתה הרשות המבצעת.

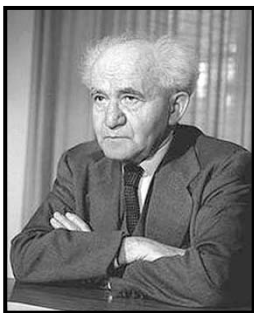
נקבע כי גופים אלו ינהלו את המדינה עד לעריכת בחירות כלליות.

ב-25 בינואר 1949 עוד לפני סיומה של מלחמת העצמאות, נערכו בחירות לאסיפה המכוננת שתפקידה היה להסדיר את פעולתם של מוסדות המדינה.

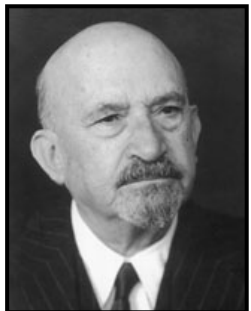
ב-14 בפברואר 1949 על פי החוק, הפכה האסיפה המכוננת לכנסת ישראל. מפלגת מפא"י קיבלה בבחירות 46 מנדטים מתוך כלל ה-120 ודוד בן גוריון מנהיג מפא"י נבחר לכהן כראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל.

ב-17 בפברואר 1949 השביעה הכנסת הראשונה את חיים ויצמן לנשיא הראשון של מדינת ישראל.

ב-5 בדצמבר 1949 אישרה הכנסת על פי הודעת הממשלה, את ירושלים כבירת ישראל. בן גוריון הכריז מעל בית הכנסת: "ירושלים היהודית היא חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל כשם שהיא חלק בלתי נפרד מההיסטוריה של עם ישראל, מאמונת ישראל ומנשמת עמנו. ירושלים היא לב ליבה של מדינת ישראל".

דוד בן גוריון
ראש הממשלה ה-1

חיים ויצמן
נשיא המדינה ה-1

פרק 12 - העלייה לישראל משנות ה-70 - שנות ה-90

העלייה לאחר מלחמת ששת הימים

הישגי מלחמת ששת הימים חיזקו את הזהות היהודית אצל רבים מיהודי התפוצות וגרמו לעלייתם לישראל. לקראת סוף שנות ה-60 עלו לישראל קרוב ל-200 אלף יהודים שרבים מהם הגיעו מארצות הברית, קנדה, מערב אירופה, דרום אמריקה ודרום אפריקה.

בעקבות עלייתם של היהודים מארצות המערב שלא נזקקו לסיוע כלכלי מהמדינה הוחלט לארגן מחדש את מנגנון העלייה והקליטה בארץ.

השינוי בארגון קליטת העלייה

בשנת 1968 הוקם המשרד לקליטת עלייה ונוצרה חלוקת עבודה בין שני הגופים שהיו מופקדים על הטיפול בעלייה:

- הסוכנות היהודית תעסוק בהבאת עולים.
- משרד הקליטה יעסוק בקליטת העולים.

שיטת קליטת העולים עברה שינוי, והופעלו כללים חדשים לקליטת העלייה.

מרכזי קליטה לאקדמאים

תחילה הוקמו מרכזי קליטה ברחבי המדינה, שהיו מיועדים לאקדמאים ששילמו עבור השהייה, או שמימנו את השהייה באמצעות הלוואה ארוכת טווח שלקחו.

המרכזים קלטו את העולים מייד עם הגיעם לארץ, וסיפקו לעולים מקום מגורים ומזון, סיוע בלימוד השפה העברית, וסיוע במציאת דיור ותעסוקה.

סל קליטה

בשנת 1970 הוחלט להעניק לעולים סל קליטה שיהיה בתוקף שלוש שנים מיום עלייתם, ובמסגרתו יוכלו לרכוש סל מוצרים בסיסיים מוזלים שיסייעו להם להיקלט בארץ.

מרכז קליטה

פרק 13 - התמורות בחברה הישראלית

מדיניות של כור היתוך

בשנות ה-50 ובשנות ה-60 מדיניות הממשלה לעיצוב החברה בישראל נקראה: "מדיניות של כור היתוך". על פי מדיניות זו רצתה הממשלה לשלב את העולים שהגיעו מארצות שונות, ומתרבויות שונות, לתרבות אחת אחידה ומשותפת וליצור **זהות ישראלית** לכולם.

מדיניות זו התעלמה במכוון מהתרבויות שהביאו איתם העולים, והתייחסה אליהן כתרבויות גלותיות עדתיות ומיושנות. המדינה רצתה לפתח ולהטמיע בעולים את התרבות הישראלית, שהתפתחה ביישוב בארץ ישראל, ובסיסה היה התרבות האירופית.

מערכת החינוך וצה"ל היו שתי המערכות המרכזיות שסייעו בביצוע מדיניות כור היתוך, ובעיצוב הזהות הישראלית החדשה.

עם הזמן, עוררה מדיניות כור היתוך ביקורת:

- **מתנגדי המדיניות** - מדגישים את ההתנכרות וההתעלמות מהתרבויות של העולים ובמיוחד של עולי ארצות האסלאם.
- **תומכי המדיניות** - רואים בה כורח שיצרה המציאות בשנים של בניין האומה. מדינת ישראל שקלטה רבבות של עולים, נאלצה לנקוט במדיניות של כור היתוך כדי לבנות חברה בעלת ערכים משותפים שבאמצעותה יתחזק גם החוסן הלאומי של המדינה.

זלמן ארן שר החינוך

התמודדות מערכת החינוך עם הפערים החברתיים

מערכת החינוך שיקפה את הפערים החברתיים שהלכו וגדלו בין העולים שהגיעו לישראל מארצות שונות לבין הוותיקים בארץ. במיוחד בלט הפער בבתי הספר התיכוניים העיוניים בערים הגדולות, שרוב התלמידים בהם היו ממוצא אשכנזי, וכללו גם מיעוט של תלמידים מעדות המזרח.

זלמן ארן שהיה שר החינוך של מדינת ישראל **בין השנים 1955-1960** ובין **השנים 1963-1969** היה ממעבדי מדיניות החינוך במדינה באותה תקופה.

פרק 14 - עיצוב זיכרון השואה בחברה בישראל

תביעת השילומים מגרמניה

ב-13 במרס 1951 תבעה מדינת ישראל מממשלת גרמניה, כספי שילומים על הוצאות קליטתם ושיקומם של חצי מיליון פליטים יהודים שהגיעו לארץ ישראל, מאז עלה היטלר לשלטון בגרמניה, ומהיותה אחראית לשיקום הפליטים.

מדינת ישראל שראתה עצמה היורשת של יהדות אירופה שנכחדה, הדגישה כי העם הגרמני כולו נושא באחריות לפשע כלפי העם היהודי, וכי קבלת פיצוי חומרי אינה מהווה כפרה למעשים שנעשו.

החוקרים טוענים כי השיקולים שעמדו מאחורי עיתוי התביעה היו:

- **השינוי במעמדה של גרמניה - בספטמבר 1950** החליטו ארצות הברית ובריטניה לסיים את מצב המלחמה עם גרמניה, ולאפשר לה להקים יחידות צבא. לנוכח השינויים האלו טען שר החוץ **משה שרת** כי הקהילייה הבינלאומית עלולה לטהר את הגרמנים לפני שיפרעו את חובם לעם היהודי.

- **מצבה הכלכלי של מדינת ישראל -** מדינת ישראל היתה צריכה לשקם את עצמה אחרי מלחמת העצמאות, וגם לקלוט מאות אלפי עולים. כדי לבצע זאת היתה המדינה זקוקה למימון במטבע חוץ, שהיה חסר לה.

- **עמדת הקנצלר הגרמני קונרד אדנאואר -** הקנצלר ובכירים בגרמניה המערבית הביעו את רצונם לתקן את העוול שעשו הגרמנים ליהודים.

קונרד אדנאואר
קנצלר גרמניה המערבית

המחלוקת בנושא השילומים

ב-30 בדצמבר 1951 החליטה הממשלה לנהל משא ומתן עם גרמניה בנושא השילומים. בין ה-7 ל-9 בינואר 1952 התקיימו בכנסת שלושה ימי דיונים סוערים על הנושא, ובמיוחד לאחר שדוד בן גוריון שתמך בשיחות אמר: "**לבלי יהיו רוצחי עמנו גם יורשיו**". מילים אלו עוררו את הויכוח האם קבלת כסף מגרמניה משמעותה מתן כפרה ומחילה לעם הגרמני.

פרק 15 - ישראל ויהדות התפוצות

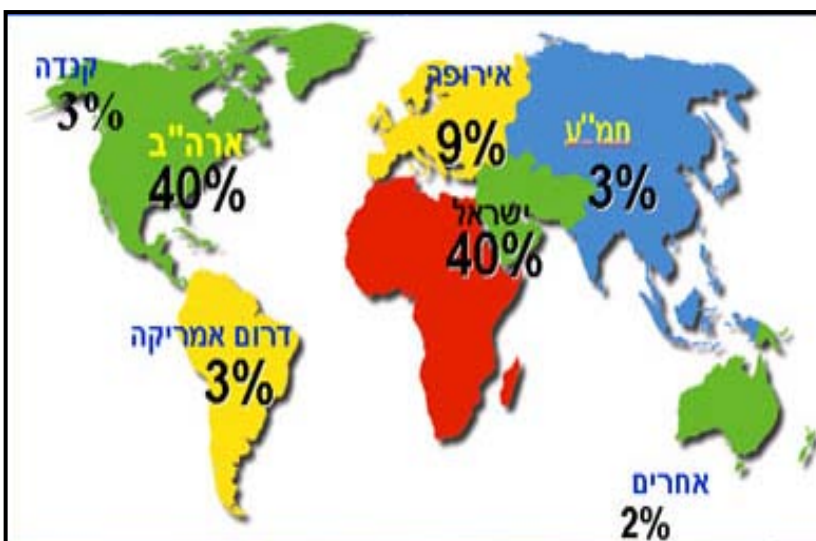
תפיסת מעמדה של ישראל ביהדות התפוצות

עוד לפני הקמת המדינה, היו בין מנהיגי התנועה הציונית כאלו שראו בקיום העם היהודי בגולה מצב לא רצוי. עבורם נתפסה הגולה כמקום שבו נרדפו היהודים, ואילו ארץ ישראל סימלה את הבית הלאומי היכן שהיהודי הגלותי הופך ליהודי החדש. חורבן הקהילות היהודיות בשואה רק חיזק את הטיעונים של הציונות כי הקיום הבטוח יהיה רק בארץ ישראל. בשנותיה הראשונות של המדינה סייעו התרומות של ארגונים יהודיים לישראל, ובתקופת ההמתנה לפני מלחמת ששת הימים, גדל הסיוע והתמיכה של יהדות התפוצות בישראל, ונוצרה תחושה של שותפות גורל. ההזדהות של יהדות התפוצות עם המדינה הראתה כי ניתן יהיה להסתמך עליהם בעת צרה. תחושות אלו אפילו התגברו לאחר מלחמת יום הכיפורים, וחיזקו את הסולידריות של יהדות התפוצות עם מדינת ישראל, עד כי במקום המושג גולה שיצר תחושה של ארעיות, החלו להשתמש במושג תפוצה שנתפס כתופעה קבועה ובטוחה, היכולה להתקיים לצד מדינת ישראל.

מגמות מרכזיות בחיי יהודי התפוצות

מרכזי העם היהודי

בשנת 2007 נאמד מספר היהודים בעולם על כ-14 מיליון נפש ש-80% מהם מתרכזים בשתי מדינות: ישראל וארצות הברית. הקהילה היהודית השלישית בגודלה נמצאת בצרפת ואחריה יתר הקהילות בקנדה, בריטניה וארגנטינה.

פיזור היהודים בעולם